

Кам'яна статуя з с. Великомихайлівка Дніпропетровської обл.

Колекція кам'яних статуй Дніпропетровського історичного музею, як відомо, є найбільшою в нашій країні. Нещодавно вона поповнилася новою, 68-ю пам'яткою, виявленою в 1979 р. в с. Великомихайлівка Покровського р-ну Дніпропетровської обл. під час археологічної розвідки, яка проводилась співробітниками Інституту археології АН УРСР та відділу археології Дніпропетровського історичного музею. Її знайдено біля одного з будинків села * (рис. 1, 2).

Статуя являє собою жіночу стелоподібну поясну скульптуру, виготовлену з рожевого із сіруватим відтінком грубозернистого граніту.

Рис. 1. Кам'яна статуя з с. Великомихайлівка.

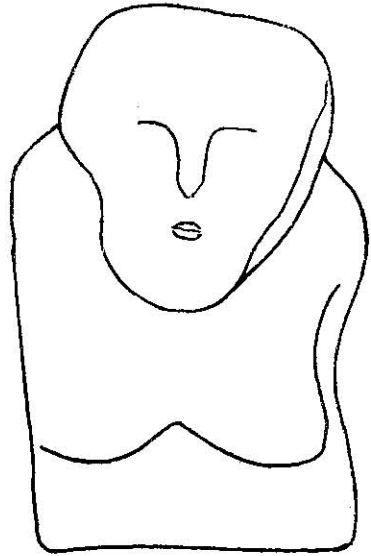

Рис. 2. Графічне зображення кам'яної статуї.

Її розміри: 90×50×25 см. На поверхні — сліди вивітрювання та червоної фарби (останнє сучасного походження). Голову виділено округлим виступом з моноліту за рахунок виступаючих плечей і важкого масивного підборіддя. Обличчя широке, звужене донизу, безброве. Очні впадини підкреслювались надбрівними дугами. Ніс невеликий, випуклий. Рот зображено невеликою прямокутною виїмкою. На тулубі простежується рельєфне зображення великих звисаючих грудей. Тильна та торцева сторони статуї не оброблені.

За особливостями стилю та технікою виконання (в техніці низького барельєфа) знахідку можна віднести до половецьких статуй, насамперед, до VI типу, за класифікацією С. О. Плетньової¹. Даний тип пов'язаний з першим раннім періодом половецької скульптури — часом розселення половців у приазовських степах і дальшого їх пересування до Дніпра. Хронологічні рамки цього періоду — перша половина — середина XI ст.²

Майже ідентична нашій знахідці статуя з Азовського музею³. Такий же приземкуватий силует, ті самі прийоми передачі рис обличчя (носа, рота). На Азовській статуї помітні обриси однієї груді, що дає підстави умовно вважати її жіночою.

* На жаль, легенду статуї узнати не вдалося.

Половецькі кам'яні статуї південноросійських степів, особливо раннього періоду, продовжуючи традиції монументальної пластики кимаксько-кіпчакських племен, знаходять собі численні аналоги серед кам'яних статуй Прииртишшя та Семиріччя X—XI ст.⁴

Іконографічною особливістю великомихайлівської статуї є зображення великих звисаючих грудей, що рідко зустрічається серед ранніх пам'яток половецької скульптури. Таке трактування жіночих грудей характерне і для деяких кимакських статуй із Семиріччя⁵. Більш стрункі, з високою шиєю, вони подібні до знахідки із Великомихайлівки зображенням грудей у вигляді великих звичючих півовалів. Причина таких іконографічних нововведень, очевидно, пов'язана із змінами, що відбувались в області релігійних уявлень кимаксько-кіпчакських племен X—XI ст.

Семантика даної пам'ятки, як, очевидно, і синхронних їй кам'яних статуй східноєвропейських степів Казахстану, Прииртишшя, пов'язана з культом предків. Підкреслене зображення великих грудей, в свою чергу, показує на зв'язок з материнсько-родовим культом.

Як уже відзначалось, статуя відноситься до числа найраніших половецьких статуй східноєвропейських степів і може бути датована першою половиною XI, навіть серединою XI ст., коли половці із заселених раніше степів середньої та нижньої течії Сіверського Дінця і Північного Приазов'я стали просуватися до Дніпра.

Кам'яна статуя з Великомихайлівки — один з перших екземплярів раннього етапу половецької скульптури в колекції Дніпропетровського історичного музею.

Л. Н. ЧУРИЛОВА

Каменная статуя из с. Великомихайловка Днепропетровской области

Резюме

В 1979 г. коллекция каменных статуй Днепропетровского исторического музея пополнилась половецким женским стеловидным поясным изваянием. По классификации С. А. Плетневой, публикуемая статуя относится к VI типу половецких изваяний и датируется серединой XI в. Это первый образец раннего этапа половецкой скульптуры в коллекции Днепропетровского исторического музея.

¹ Плетнева С. А. Половецкие каменные изваяния. — САИ, 1974, вып. Е4-2, с. 6.

² Там же, с. 69.

³ Там же, с. 169, табл. 3, 928.

⁴ Арсланова Ф. Х., Чариков А. А. Каменные изваяния Верхнего Прииртышья. — СА, 1974, № 3, с. 229, рис. 7; Чариков А. А. Новая серия каменных статуй из Семи- речья. — В кн.: Средневековые древности евразийских степей. М., 1980, с. 221, рис. 6; Шер Я. Н. Каменные изваяния Семиречья. — М.; Л., 1966, табл. XXV, 123; табл. XXVI, 128.

⁵ Чариков А. А. Новая серия каменных статуй из Семиречья, рис. 6, 16—19.